

Ankara demokratikleşme yönünde, reformlar yapması yönünde Esad rejimini ikna etme yoluna gitse dahi 2011 Ramazan'ında Şam hükümet güçlerinin sergilediği şiddet olayları ipleri koparmıştır.

Türkiye, ABD'nin Ortadoğu'daki küresel sarkaç ortağı mı?*

Is Turkey the US' Global Swing State in the Middle East?

Emre İŞERİ

Abstract

As global power shifts to east, the rise of new regional powers is creating a new poly-centric political and economic world. In this context, several emerging powers or the so-called global swing states' decisions will determine the axis of the world. This is particularly the case for Turkey's standing at the global fault line of the Middle East. In this light, this paper's main objective is to assess Turkish-American overlapping/contending visions on several regional hot spots – Palestine Issue, Iran, Iraq, and Syria – and it concludes that their long-term interests in the region will be aligned in the case that Turkey is not isolated from transatlantic dialogue and economic mechanisms such as TTIP

Keywords: US, Turkey, Middle East, Palestine Issue, Iran, Iraq, and Syria

* Bu makale, yazarın "Türkiye, ABD'nin küresel sarkaç ortağı mı?", TABA/Connect, Sayı 21, Mayıs-Haziran, s. 44-47 makalesinin genişletilmiş halidir.

İsrail tarafının Türkiye’den Mavi Marmara konusunda özür dilemesi ülkeler arasındaki kriz döneminde de süren ticari ilişkilerin hacmini arttıracak olsa da siyasi normalleşme için bunu söylemek pek kolay değildir. Bu durum en açık ifadesi Başbakan Tayyip Erdoğan’dan gelmiştir; “ilişkilerin normalleşmesi çabuk olmayacak.”

Giriş

Küresel gücün doğuya kaymakta olduğu tezi son yıllarda giderek artan akademik literatürde tartışılmaktadır.¹ Bu çalışmaların ortak çıkış noktası Amerika’nın gücünün düşüşte olduğu ve bölgesel güçlerin yükselişinin çok merkezli yeni bir siyasi/ekonomik dünya yaratmakta olduğudur. Yakın zaman önce yayınlanan Ulusal İstihbarat Konseyi’nin (*National Intelligence Council*) “Küresel Trendler 2030” isimli raporunda da tek bir gücün egemen olmadığı çok kutuplu dünyanın ortaya çıkmakta olduğu öngörüsünde bulunulmuştur. Raporda 2030’da dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alacağı beklenen Çin, Hindistan ve Brezilya gibi BRIC ülkelerinin yanında Endonezya ve Türkiye gibi ülkelerin de yer aldığı bir grubun küresel düzeyde etkilerinin arttıracağı vurgulanmıştır.² German Marshall Fund’un (GMF) Kasım 2012 tarihli “Küresel Sarkaç Devletler” (*Global Swing States*) raporunda ise Türkiye’nin içerisinde yer aldığı yükselen demokratik ülkelerin yapacağı seçimlerinin -yeni sorumluluklar alma, hazıra konma veya engel çıkarma- dünyanın yörüngesinin tayin edilmesinde önemli etki sahibi olacağı belirtilmektedir. İlgili raporda ayrıca, belirsizliklerin giderek artmakta olduğu bu küresel güç değişiminde, uluslararası düzenin istikrarı açısından ABD’nin “küresel sarkaç devletlerle” daha yakın ortaklıklar kurması salık verilmektedir.³

Küresel Sarkaç Devlet Türkiye ve Ortadoğu

Temelde üç nedenden dolayı NATO üyesi, Avrupa Birliği (AB) tam üye adayı, Müslüman dünyadaki sayılı laik ve demokratik ülkelerden olan

yükselen güç Türkiye’nin “küresel sarkaç devletler” arasında sıralanması pek şaşırtıcı olmamıştır. İlk olarak, küresel fay hatlarından olan Ortadoğu’daki çeşitli gelişmeler bölgenin daha da istikrarsızlaşmasına neden olmaktadır: 1) ‘Şer’ eksenli ülkesi İran’ın bölgedeki nüfuzunu giderek arttırmasının yanında, nükleer programına hız vermesi 2) Filistin sorununun vekâlet savaşlarının giderek daha fazla konusu olması 3) Arap ayaklanmaları sonrası bölgedeki belirsizlikler. Küresel sarkaç devletler arasında Türkiye’nin de sayılmasının ikinci temel nedenini günümüzde dünyanın en dinamik ekonomileri arasında yer alması oluşturmaktadır. 2000-2011 arası dönemde ülkenin GSYH’si ortalama 4,3 oranında artış göstererek 1 trilyon dolar seviyesine yaklaşmıştır. Bu olumlu iktisadi veriler ışığında Türkiye G-20’ye üye olmuştur. Üçüncü olarak, güncel iç siyasi gerilimler yaşanmakta olsa da artık askeri darbelerin Türkiye’deki sivil hayatı kesintiye uğratma olasılığı kalmamıştır. Dolayısıyla, özellikle küresel gücün doğuya kaymakta olduğu uluslararası sistemsel dönüşüm ortamında, ABD’nin Ortadoğu’da düzenin sağlanması için -Soğuk Savaş müttefikleri- yükselen güç Türkiye’nin desteğine ihtiyaç duymaktadır.⁴

Aynı dönemde Türkiye, bölgesinde yükselen güç olmanın sağladığı özgüveni arkasına alarak “stratejik derinlik” yaklaşımıyla eski Osmanlı coğrafyasında nüfuzunu arttırmaya girişmiştir.⁵ Türk Dış politikasındaki bu dönüşümün maddi temelini ise İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)/Ortadoğu ülkelerine yönelik artan ihracat oranları sağlamıştır.⁶ 2002-2009 döneminde İKÖ’nün ihracattaki payı %13’ten %26’ya çıkarken, Ortadoğu ülkelerinin payı ise %9’dan %18 seviyesine

yükselmiştir. Bu durum ise Türkiye'nin Ortadoğu bölgesine hiç olmadığı kadar müdahil olmasına neden olmuştur.

Ortadoğu bölgesi aynı zamanda Türkiye ve ABD'nin ilgi ve çıkarlarının kesiştiği bölgedir. İki ülkenin bölge özelinde birçok önceliği mevcuttur: 1) Bölgesel istikrar -ABD için İsrail'in güvenliği bunun temel şartıdır- ve işbirliği 2) Enerji kaynaklarına erişim 3) Bütünlüğü ve istikrarı sağlanmış bir Irak 4) Uluslararası terörün -Türkiye için özellikle PKK'nın- sona ermesi 5) Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi 6) Bölgenin demokratikleşmesi.⁷ Sıralanan ortak önceliklere rağmen bunlara nasıl ulaşılacağı konusunda Türkiye-ABD arasında çeşitli konularda kısa-vadeli görüş farklılıkları mevcut. Bu konular arasında Filistin meselesi, İran, Irak ve Suriye konuları öne çıkmaktadır.

Filistin Meselesi

Türkiye, bölgedeki nüfuzunu artırma yolunda Filistin Sorununa özel önem atfetmiş, meseleye daha fazla müdahil olunması durumunda Arap/Müslüman kamuoyunun gözünde prestijinin artacağını hesap etmiştir.⁸ Bu yaklaşım sonucunda Türkiye'nin İsrail'le dolayısıyla özel ilişki içerisinde olduğu ABD'yle ilişkileri gerilmiştir.⁹ Bu süreçteki dönüm noktası ise 2008 yılında İsrail'in Gazze'deki Dökme Kurşun Operasyonuyla 1400'den fazla sivil katletmesi olmuştur. Türk kamuoyunda büyük tepki uyandıran bu olayın ardından 29 Ocak 2009'daki Davos toplantısında Başbakan Erdoğan İsrail'i insanlığa karşı suç işlemekle itham etmiş, 31 Mayıs 2010'da ise Mavi Marmara olayıyla iki ülke ilişkileri tarihin en düşük seviyesine gerilemiştir. Böylece ABD kendisini hiç arzu etmediği bir pozisyonda bulmuş, bölgesel oyuncu Türkiye ile stratejik ortağı İsrail arasında seçim yapmak zorunda kalmıştır.¹⁰ 22 Mart 2013 tarihinde Başkan Obama'nın arabuluculuğu neticesinde İsrail tarafının Türkiye'den Mavi Marmara konusunda özür dilemesi ülkeler arasındaki kriz döneminde de süren ticari ilişkilerin hacmini arttıracak olsa da siyasi normalleşme için bunu söylemek pek kolay değildir.¹¹ Bu durum en açık ifadesi Başbakan Tayyip Erdoğan'dan gelmiştir; "İlişkilerin normalleşme-

si çabuk olmayacak."¹² Hiç şüphesiz, bu durum bölgenin iki önemli gücünün bölgesel sorunların çözümünde -özellikle Filistin meselesinin çözümü hususunda- eş güdüm içerisinde hareket etme olasılığını zayıflatacaktır. Ortadoğu'ya istikrar gelmesi önündeki bu engelin aşılmasında ABD'nin aktif tutumu belirleyici olacaktır.¹³

İran

Türkiye-ABD arasındaki bir diğer ayrışma İran ve bu ülkenin nükleer programı konusunda yaşanmaktadır. Tarihsel olarak Sünni Türkiye'nin en eski sınır komşusu Şii İran'la ilişkileri hep işbirliği ve rekabet unsurlarını bir arada barındırmıştır.¹⁴ Özellikle 2000'li yıllarda net enerji ithalatçısı Türkiye'nin yeni bölgesel paradigması enerji zengini İran'la arasında yakın bağlar kurulmasının önünü açmış, iki ülke arasında enerji işbirliklerini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye, İran'ın nükleer programına yönelik denge politikası yürütmekte, süreçte diplomatik diyalogun altını çizmektedir. ABD ise İran'ın İsrail karşıtı radikal söylemlerinden hareketle ülkeyi bölge güvenliğine ciddi bir tehdit olarak algılamakta, ülkeye karşı 2006'dan beri uluslararası yaptırımların uygulanmasında başı çekmektedir. Bu yaklaşım farkının en somut göstergesi Türkiye ve Brezilya'nın ortak yürüttüğü diplomatik çabaların sonucunda İran'la imzalanan 17 Mayıs 2010 tarihli nükleer yakıt takas anlaşmasının açmış olduğu diplomatik kanalın ABD tarafından kabul görmemesi olmuştur. Akabinde, Türkiye, ABD'nin baskılarına rağmen, BM Güvenlik Konseyi yaptırımlarına olumsuz oy kullanmasına rağmen 2011 sonunda -sadece savunma amaçlı bu girişimin NATO yükümlülükleri ve uzun zamandır var olan savunma planları gereği olduğu şeklinde gerekçelendirilerek topraklarında Amerikan balistik füze karşıtı erken radar sistemi yerleştirmeyi kabul etmiştir.¹⁵ NATO nezdinde güvenlik garantilerinin netleşmesinin ardından enerji tedarik çeşitlendirmesine gitmekte sıkıntı yaşamakta olmasına rağmen Türkiye, İran'a enerji yaptırımı uygulayan ülkeler arasına özellikle petrol ticaretinde pek de gönüllü olmayarak dâhil olmuştur.¹⁶ Arap ayaklanmalarının Suriye'ye ulaşmasıyla beraber Türkiye ve İran kendilerini ayrı saflarda bulmuştur.¹⁷ Buna

Türkiye, ABD'nin diplomatik ve askeri olarak yeterince etkin hareket etmediğini düşünürken, Saddam sonrası Irak'a geçişte büyük sorunlar yaşayan ABD, Esad sonrası Suriye'deki geçiş sürecine temkinli yaklaşmaktadır.

rağmen ikili enerji ticareti yakın zamana kadar “doğalgaz karşılığı altın” yöntemiyle devam etmekte olmasına rağmen ABD'nin yürürlüğe koyduğu İran'a değerli taş satışını yasaklayan yeni yaptırım paketiyle beraber Türkiye-İran ticari ilişkilerin geleceği belirsizdir.¹⁸ Artık bir kör düğüm halini almış olan İran nükleer programı konusunda ise Türkiye'nin diplomasinin tek yol olduğu yönündeki tutumu devam etmektedir. Son Münih Güvenlik Konferansında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun P5+1'i Türkiye ve Suudi Arabistan'ın katılımıyla P5+3'e dönüştürme önerisinin hayata geçmesi durumunda hali hazırda tıkanmış olan müzakerelere yeni bir canlılık gelmesi beklenebilir.¹⁹

Irak

Dönemsel çeşitli görüş farklılıklarına rağmen ABD ve Türkiye'nin ortak arzusu Irak'ın toprak

bütünlüğünün muhafaza edilmesidir.²⁰ Hâlbuki ABD'nin 2003 yılında Irak'a müdahalede bulunması, Türk kamuoyunda Bağımsız Kürt devleti/ PKK sorunu konusunda tepkilere neden olmuş, iki ülke ilişkileri “alerjik” bir hal almıştı.²¹ Hiç şüphesiz, Amerikan askerlerinin Türkiye üzerinden geçişini öngören 1 Mart tezkeresine TBMM'den onay çıkmaması sürecin gidişatında belirleyici olmuştur. Türk Özel Kuvvetlerinin 4 Temmuz 2003'de aşağılayıcı bir şekilde Amerikan askerleri tarafından tutuklanmalarıyla beraber iki ülke ilişkileri 1970'lerdeki ambargo yıllarından beri en düşük seviyeye gerilemişti. 2003 yılından beri Türk-Amerikan ilişkilerde yaşanan bu “buz devri”, Başkan George W.Bush ve Başbakan Tayyip Erdoğan'ın 5 Kasım 2007 tarihli görüşmesinin ardından çözülmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren istihbarat paylaşımı ve işbirliğinin yoğunlaşması -birçok TSK yetkilisinin bu konudaki Amerikan desteğini hala yeterli görmemesine

rağmen- gergin havayı yatıştırılmıştır. Buradan çıkarılabilecek sonuç, Füsün Türkmen'in değerlendirmesine göre, "...birlikte bölgesel işbirliğinin sürdürüldüğü ama PKK sorunu var oldukça da sorunların yaşanabileceğidir."²²

2010 sonrası dönemde ise Şii Maliki yönetimindeki Bağdat merkezi hükümeti gücünü pekiştirmek adına Kürtler ve Sünni'leri marjinalize etmeye yönelmiş, bu gelişme ise ülkenin istikrarı konusundaki endişeleri arttırmıştır.²³ Ülkedeki istikrarsızlığı arttırmakta olduğu düşünülen diğer gelişme ise Türkiye kaynaklıdır. Ankara, Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (KBY) de katkısıyla üç aşamalı PKK barış planı²⁴ yürütürken, bölgeyle enerji işbirliğini -Bağdat merkezi hükümetinin onayı olmaksızın- her geçen gün arttırmaktadır.²⁵ Bu süreçte Türkiye-ABD görüşleri bir kez daha farklılık göstermeye başlamıştır. Özellikle Türkiye'nin Bağdat hükümetinin onayı olmadan Kuzey Irak petrolünü ithal etme girişimi ABD'yle olan ilişkilerde sorun olmuştur.²⁶ Gazeteci Murat Yetkin'in öngörüsüne göre gelir paylaşımı konusunda Nisan ayında Bağdat-Erbil arasındaki uzlaşmanın işlerlik kazanmasıyla beraber artan miktarlarda Irak gaz ve petrolünün (var olan ikiz hatta ilave olarak) Türkiye'ye ihraç edilmesinin önü açılacağı gibi Kürt sorununa siyasi çözüm bulunmasına da katkı sağlanacaktır.²⁷ Türkiye'nin Exxon Mobile ile ortaklaşa Kuzey Irak'ta arama yapma konusunda Erbil'le anlaşmasının ardından ne Washington ne de Bağdat'tan herhangi bir sert eleştiri yükselmemesi Yetkin'in öngörüsünü destekler niteliktedir.²⁸

Suriye

2010 yılının sonundan itibaren Arap 'Baharı' yıllardır yozlaşmış anti-demokratik rejimlerin yönetimindeki Ortadoğu'da derin bir sosyo-politik dönüşüm başlatmıştır. Tunus ve Mısır'da askeri güce başvurulmadan rejim değişikliğini getiren ayaklanmalar, Libya'da NATO'nun desteğine ihtiyaç duyarken, Suriye'de ise -Batı'dan gerekli desteğin gelmemesi²⁹ ve İran destekli Esad rejim güçlerinin büyük direnişi nedeniyle³⁰- süreç son derece kanlı ilerlemektedir.

Genelde Arap 'Baharı', özelde ise Suriye ayaklanmaları Türkiye'nin bölgesel rolüne gölge düşürdüğü gibi "komşularla sıfır sorun politikası tacinin elması" Suriye'yle -ve ülkenin en önemli müttefiki İran'la- ilişkilerini germiştir. 1999 yılından beri kademeli olarak gelişen Suriye'yle ilişkileri nedeniyle ülkedeki ayaklanma Türkiye açısından davetsiz misafir (*unwelcome intrusion*) olmuştur.³¹ İlk etapta Ankara demokratikleşme yönünde, reformlar yapması yönünde Esad rejimini ikna etme yoluna gitse dahi 2011 Ramazan'ında Şam hükümet güçlerinin sergilediği şiddet olayları ipleri koparmıştır.

Bu tutum değişikliğiyle beraber Ankara'nın Suriye pozisyonu Washington'unkine yakınlaşmıştır. Türkiye ve ABD, krizin başlangıcından itibaren Esad rejimine karşı ortak tavır almakla beraber "yeni bir Suriye" görme isteklerini açıkça beyan etmişler ancak taraflar Esad sonrası Suriye'ye geçiş sürecinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda uzlaşmaya varamamışlardır. Türkiye, ABD'nin diplomatik ve askeri olarak yeterince etkin hareket etmediğini düşünürken, Saddam sonrası Irak'a geçişte büyük sorunlar yaşayan ABD, Esad sonrası Suriye'deki geçiş sürecine temkinli yaklaşmaktadır. 16 Mayıs 2013 tarihli Beyaz Saray görüşmesinin ardından her ne kadar Başbakan Erdoğan, Esad'ın gitmesi gerekliliği konusunda Obama'yla "tam mutabakat" içerisinde olduklarını söylese dahi -uçuşa yasak bölge uygulamasının (*no-fly zone*) bile Washington seçenek dışı tutulduğu bir ortamda- bunun nasıl başarılacağı belirsizliğini korumaktadır.³²

Sonuç

Soğuk Savaş yıllarının ikincil güçlerinin yükselişe geçtiği "Amerika sonrası dünyada" Ortadoğu en önemli küresel fay hattı olma niteliğini muhafaza etmektedir. Bu yeni dönemde ilgisini Asya-Pasifik'e kaydırmakta olan ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli müttefik adayları arasında "küresel sarkaç devlet" Türkiye'nin ismi öne çıkmaktadır. Türkiye-ABD ilişkilerinin sağlıklı yürütülebilmesi için yukarıda sıralanan konuların çözümünde ortak hareket edilmesinin gerekliliğinin yanında artık ikili ilişkilerin en zayıf halkası konumundaki düşük ticaret hacminin art-

tırılması gerekmektedir.³³ Oluşturulacak sağlam ekonomik ilişkiler, karşılıklı refahın artmasının ötesinde, gerektiğinde siyasi anlaşmazlıklarda diyalog kanallarının açık tutulmasına vesile olacaktır. Bu noktada Türkiye'nin de dâhil edilmesi umulan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşmasının (TTIP) önemli bir fırsat olacağı söylenebilir. Amerika-Avrupa arasındaki

ekonomik anlaşmaya Türkiye'nin de dâhil olması sadece Amerikan-Türk siyasi/ekonomik ilişkilerine katkıda bulunmayacak, aynı zamanda üçlü ortaklık zeminini de kuvvetlendirecektir. Bu anlaşmayla beraber Batı'yla daha yakın iş birliği içerisinde olacak olan Türkiye, daha hızlı büyüyeceği gibi bölgesinde çok daha etkin bir siyasi güç olacaktır.

0

DİPNOTLAR

- 1 Andre Gunder Frank, *ReOrient: Global Economy in the Asian Age*, University of California Press, Berkeley, 1998; Giovanni Arrighi, *Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century*, Verso: London, 2007; Fareed Zakaria, *The Post-American world: And the Rise of the Rest*, Penguin, London, 2009; Kishore Mahbubani, *The New Asian Hemisphere: The Irresistible Shift of Global Power to the East*, Public Affairs: New York, 2009; Vassilis K.Fouskas ve Bulent Gokay, *The Fall of the US Empire: Global Fault-Lines and the Shifting Imperial Order*, Pluto Press: London, 2012.
- 2 *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, The National Intelligence Council, Aralık 2012, www.dni.gov/nic/globaltrends (28.05.2013)
- 3 Daniel M. Kliman ve Richard Fontaine, *Global Swing States: Brazil, India, Indonesia, Turkey, and the Future of International Order*, GMF, Kasım 2012, http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1353953219CNAS_GlobalSwingStates_KlimanFontaine.pdf (28.05.2013)
- 4 Emre İşeri, "Security Challenges of Turkish-American Relations in the Post-Bush Era." içinde Ebru Canan-Sokullu (ed.) *Debating Security in Turkey: Challenges and Changes in the Twenty-First Century*, Lexington Books: Maryland, (2013): 205-2018.
- 5 Bkz, Alexander Murinson, "The strategic depth doctrine of Turkish foreign policy." *Middle Eastern Studies* 42.6 (2006): 945-964; Tark Oğuzlu, "Middle Easternization of Turkey's Foreign Policy: Does Turkey Dissociate from the West?." *Turkish Studies* 9.1 (2008): 3-20; Joshua W. Walker, "Turkey's imperial legacy: Understanding contemporary Turkey through its Ottoman past." *Perspectives on Global Development and Technology* 8.2-3 (2009): 494-508.
- 6 Özlem Tür, "Economic Relations with the Middle East Under the AKP—Trade, Business Community and Reintegration with Neighboring Zones." *Turkish Studies* 12.4 (2011): 589-602; Kemal Kirişi ve Nesihan Kaptanoğlu, "The politics of trade and Turkish foreign policy." *Middle Eastern Studies* 47.5 (2011): 705-724.
- 7 Füsün Türkmen, *Kırılgan İttifak'tan "Model Ortaklığa": Türkiye-ABD İlişkileri*, TİMAŞ: İstanbul, 2012, s.344.
- 8 Erhan Keleşoğlu, "Türk Dış Politikası'nda Filistin Sorunu ve Türkiye-Filistin İlişkileri." içinde Faruk Sönmezsoğlu, Nurcan Özgür Baklacioğlu ve Özlem Terzi (ed.) *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları: İstanbul, (2012): 670. Türkiye'nin Ortadoğu'daki prestij kavramlaştırmasına eleştirel bir yaklaşım için bkz; Emre İşeri ve Oğuz Dilek. "Beyond a Turkish Model in Transforming the Penetrated Middle East: The Nexus of Domestic Authority and International Prestige." *Ortadoğu Etütleri (Middle Eastern Studies)* 3.2 (2012): 119-142.
- 9 ABD-İsrail özel ilişkisinin doğası için bkz., Bernard Reich, *The United States and Israel: Influence in the Special Relationship*. New York: Praeger, 1984.
- 10 Soli Özel ve Mehmet Ali Tuğtan, "How will the United States Avoid Paralysis with Turkey?," GMF Analysis on Turkey, 12.11.2011, http://www.gmfus.org/galleries/ct_publication_attachments/Ozel_Tugtan_CarterMoment_Oct11.pdf (30.05.2013)
- 11 Salih Bıçakçı, *Hakol Beseder B'Elı Haseder: Israel's apology and Turkey*, CIES Commentray, 17.04.2013, <http://www.khas.edu.tr/cms/abaum/dosyalar/files/Commentary%2003-Salih%20B%20B1%20C3%A7ak%20B1.pdf> (30.05.2013) Özür sonrası artacağı düşünülen İsrail-Türkiye ticari hacminin enerji kaleminin – özellikle boru hattıyla

- vasıtasıyla Doğu Akdeniz'deki doğal gaz kaynaklarının Türkiye üzerinden Batı piyasalarına aktarılması- ne boyutta olacağına belirleyicisi Kıbrıs sorununun çözümü olacaktır. Bu minvalde bir tartışma için bkz, Emre İşeri ve Panagiotis Andrikopoulos, "Energy Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Will Aphrodite's Lure Fuel Peace in Cyprus?" *Ortadoğu Analiz* 5.51 (2013): 37-46.
- 12 "Israel-Turkey Relations: Normalization Of Ties Will Not Be Quick, Erdogan Says.", *Huffington Post*, 24.04.2013, http://www.huffingtonpost.com/2013/03/24/israel-turkey-relations-normalization-of-ties-erdogan_n_2945283.html (29.05.2013).
- 13 Lenore G. Martin, "Turkey and the USA in a Bipolarizing Middle East." *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 15.2 (2013): 175-188.
- 14 John Calabrese, "Turkey and Iran: limits of a stable relationship." *British Journal of Middle Eastern Studies* 25.1 (1998): 75-94.
- 15 Bülent Alırıza ve Stephen Flanagan, "The End of Zero Problems? Turkey and Shifting Regional Dynamics" içinde Craig Cohen ve Josiane Gabel (ed.), *2012 Global Forecast: Risk, Opportunity, and the Next Administration*, CSIS, (Nisan 2012), s.28. Konuya ilişkin tartışmaların detaylı bir analiz için bkz; Mustafa Kibaroglu, "NATO'nun Balistik Füze Savunma Sistemi ve Türkiye", *Uluslararası İlişkiler*, 9:34 (Yaz 2012), s. 183-204.
- 16 İran'a uygulanan yaptırımların Türkiye'nin enerji güvenliğine muhtemel yansımaları için bkz. Emre İşeri. "Ya İran Nükleer Programı Enerji İçinse? Türkiye'nin Enerji Güvenliğine Yansımaları." *Ortadoğu Analiz* 4.42 (2012): 55-66.
- 17 Gelmiş olduğumuz aşamada – İran nükleer programı ve Türkiye'nin Suriye sınırına yerleştirilen Patriot füzelerine tepkileri bir yana koyacak olursak - Türkiye ile İran arasında üç temel konuda görüş ayrılıkları bulunmaktadır: 1) İran'ın Suriye'de Esad rejimine askeri dâhil her türlü yardımı yaparken Türkiye'nin muhalif güçlere verdiği destek 2) İran'ın Irak'ı arka bahçesi olarak konumlandırması neticesinde ülkede gücünü pekiştirmek niyetindeki Şii kökenli Başbakan Maliki'ye olan desteğinin Türkiye'nin - siyasal bütünlüğün sağlanması amacıyla taşıyan- ülke politikasıyla ters düşmesi 3) NATO'nun Malatya Kürecik'te konuşlu erken uyarı radarının İran'da yarattığı güvenlik kaygıları. Türkiye-İran ilişkilerinin son dönemdeki dönüşümü için bkz. Henri J. Barkey, "Turkish-Iranian Competition after the Arab Spring." *Survival* 54.6 (2012): 139-162; H.Akın Ünver, "İslamcı Söylemde Değişen İran Algısı ve Türk-İran İlişkilerinin Geleceği." *Ortadoğu Analiz*, 5.52 (2013):63-70. Sean Kane, "The Coming Turkish-Iranian Competition in Iraq." United States Institute of Peace, Special Report 276, Haziran 2011.
- 18 Seda Kırdar, "ABD'nin İran'a Uyguladığı Altın Yaptırımı ve Olası Sonuçları." TEPAV Değerlendirme Notu, Nisan 2013, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1365166675-6.ABD_nin_Iran_a_Uyguladigi_Altin_Yaptirimi_ve_Olasi_Sonuculari.pdf (02.06.2013).
- 19 Nurşin Ateşoğlu Güney, "The Current Stalemate On The Iranian Nuclear Crisis: Is There A Way Out Of This Impasse?." *Ortadoğu Analiz*, 4.51 (2013):29-36.
- 20 Helin Sarı Ertem, "Turkish-American Relations and Northern Iraq: Relief at Last?." içinde Özden Zeynep Oktav(ed.), *Turkey in the 21st Century: Quest for a New Foreign Policy*, Ashgate:Surrey, (2011):53-74, Armagan Gozkaman, "The Iraqi Conundrum: A Source of Insecurity for Turkey?." içinde Ebru Canan-Sokullu, *Debating Security in Turkey: Challenges and Changes in the Twenty-First Century* (2013): 157-172.
- 21 Mark Parris, "Allergic Partners: Can US-Turkish Relations be Saved?." *Turkish Policy Quarterly* 4.1 (2005): 5.
- 22 Türkmen: 303.
- 23 Michael M. Gunter, "Arab-Kurdish Relations and the Future of Iraq." *Third World Quarterly* 32.9 (2011): 1623-1635; Burak Bilgehan Özpek, " Democracy or Partition: Future Scenarios for the Kurds of Iraq." *Insight Turkey* 14.3(2012):127-140.
- 24 1) Türkiye'deki PKK silahlı unsurlarının kuzey Irak'a çekilmesi 2) Demokratik Kürt taleplerini tatmin edecek hukuksal düzenlemelere gidilmesi 3) Silahsızlanma.
- 25 Bkz, Emre İşeri ve Oğuz Dilek, "The Nexus Of Turkey's Energy And Foreign Policy With Iraqi Kurdish Oil: The Iranian Connection." *Ortadoğu Analiz*, 5.50 (Şubat 2013): 25-32.
- 26 "Sadece Türkiye'yi ihlal ediyor", *Hurriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/23310869.asp> (01.06.2013).
- 27 Murat Yetkin, "New pipeline offers could enforce Turkish diplomacy", *Hurriyet Daily News*, 28.05.2013, <http://www.hurriyetdailynews.com/new-pipeline-offers-could-enforce-turkish-diplomacy.aspx?pageID=449&nID=47725&NewsCatID=409> (01.05.2013).
- 28 Olgu Okumuş, "A View on the Ankara-Erbil Energy Partnership", *Natural Gas Europe*, 29.05.2013, <http://www.naturalgaseurope.com/washington-baghdad-ankara-erbil-energy-partnership> (01.06.2013).

- 29 ABD açısından henüz Suriye sorunun stratejik bir tehdit olarak algılamadığı, hatta bazı açılardan mevcut denge-
nin belli bir süre daha korunmasını fırsat olarak algıladığını tartışan bir analiz için bkz. Oytun Orhan, "ABD
Suriye Konusunda Neye Bekliyor?", *ORSAM*, 08.05.2013, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4469>
(01.06.2013).
- 30 Jubin M. Goodarzi, "Syria and Iran: Alliance Cooperation in a Changing Regional Environment", *Ortadoğu Etütleri*,
4:2 (Ocak 2013): 31-54.
- 31 Henri J.Barkey, "Turkish-Iranian Competition after the Arab Spring", *Survival*, 54.6 (Aralık 2012):149, 151.
- 32 Tülin Daloglu, "Obama and Erdogan Smile for the Camera", *Al-Monitor*, 16.05.2013, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/05/obama-erdogan-syria-challenges.html> (01.06.2013).
- 33 2012 yılı TÜİK verilerine göre yıllık ticaret hacmi 22 milyar dolar düzeyindedir. Bu rakamın büyük kısmını ABD'nin
savunma ve uçak satışları oluşturmaktadır.

- Sen benim kim olduğumu biliyor musun